

Nr 15

Av herr **Wiklund** i Stockholm, om utformningen av polisens socialutredningar i mål angående administrativa frihetsberövanden.

Rättssäkerheten vid s. k. administrativa frihetsberövanden har i den offentliga debatten under senare år ägnats stort intresse. Det har därvid mera gällt de missanpassade människors rättssäkerhet, som är föremål för dylika frihetsberövanden, och mindre dem vilkas rättssäkerhet störes av människor med bristfällig social anpassning. Detta är förklarligt, då den lagstiftning, som möjliggör frihetsberövanden genom administrativa organ, tillkommit i första hand i syfte att trygga den vanlige medborgarens rättssäkerhet, varvid man kanske i mindre mån beaktat kravet på rättssäkerhet för dem som är föremål för ingripanden enligt sådan lagstiftning.

Den som enligt olika sociala skydds- och vårdlagar kan berövas sin frihet skall delgivas det utredningsmaterial, som ligger till grund för ett eventuellt frihetsberövande, och därigenom få tillfälle att försvara sig, innan hans sak avgöres. Han kan då genom kännedom om vilka som uttalat sig om honom i samband med sakens utredning givas möjlighet att vid tillfälle öva repressalier mot dem, vilkas uttalanden är graverande för honom och därför inte gillas av honom, även om dessa uttalanden är fullt sannfärdiga. Olägenheten härav ur rättssäkerhetssynpunkt träder tydligast i dagen i mål angående alkoholmissbrukares frihetsberövande. Genom sekretesslagstiftningen finns dock vissa möjligheter att skydda uppgiftslämnare mot hämndåtgärder. Sålunda kan vissa förbehåll göras vid utredningsmaterialets delgivning. Därför är det angeläget, att detta material utformas på sådant sätt, att ömtåliga delar av utredningsmaterialet lätt kan undantagas vid delgivningen, om sekretesslagens bestämmelser i visst fall påfordrar detta. Föredragande departementschefen påpekade detta i samband med den nu gällande nykterhetsvårdslagens tillkomst (uttalande i anslutning till 23 § samma lag).

I justitieombudsmannens i år avgivna ämbetsberättelse tages berörda spörsmål upp i samband med redovisningen av några granskade ärenden angående s. k. farliga alkoholmissbrukare och frågan om anonymitetsskyddet för anmälare och uppgiftslämnare i dylika ärenden (s. 270 ff.).

Efter att ha betonat vikten av att anmälare och uppgiftslämnare erhåller det skydd, som sekretesslagen avser att tillförsäkra dem, samtidigt som alkoholmissbrukarens rätt att få del av förebragt utredning icke obehörigen inskränkes, uttalar justitieombudsmannen följande:

För länsstyrelsernas del lärer förevarande spörsmål i allmänhet icke medföra svårigheter, när det gäller delgivning av ansökningshandlingar som inkomma från nykterhetsnämnd. Dessa nämnder avfatta nämligen regelmässigt sina framställningar på sådant sätt, att sagesmännens identitet i ömtåliga fall är skyddad. Annorlunda förhåller det sig med de ärenden, som anhängiggöras av polismyndighet. I dessa ärenden plägar utredningen redovisas i form av sedvanliga polisförhørsprotokoll med noggranna uppgifter om vilka som hörts och vad var och en berättat. Det är tydligt att handlingarna i dessa ärenden — ofta är det här fråga om farliga alkoholmissbrukare, som med fog kunna antagas komma att utöva repressalier mot uppgiftslämnare — måste bli föremål för särskild uppmärksamhet från länsstyrelsens sida ur nu ifrågavarande synpunkter. Denna prövning får givetvis icke begränsas till sådana fall, där det uttryckligen angivits att viss sagesman icke vill få sitt namn röjt för den anmälda. Många uppgiftslämnare torde icke närmare känna till delgivningsförfarandet i dessa ärenden och taga måhända för givet att deras namn icke kommer till den anmäldes kännedom. Det kan också bero på tillfälligheter, om uppgiftslämnarens önskan att vara anonym inför den anmälda kommer till särskilt uttryck i förhørsprotokollet. Även om sådan önskan antecknats, får icke länsstyrelsen, såsom förut framhållits, utan vidare godtaga densamma utan måste pröva huruvida laga förutsättningar för tillämpning av sekretessbestämmelserna äro för handen.

En viktig åtgärd för ett i rättssäkerhetens intresse bättre tillgodoseende av anonymitetsskyddet för anmälare och uppgiftslämnare är att utformningen av utredningsmaterialet avpassas med hänsyn härtill. Erfarenheten — bl. a. de av justitieombudsmannen granskade ärendena — visar, att det föreligger behov av direkta anvisningar till polismyndigheterna rörande sättet att utforma utredningar i mål angående administrativa frihetsberövanden. Dessa utredningar har inte karaktären av förundersökningar i brottmål och bör därför givas en annan form än dessa undersökningar, i varje fall då de ingives till vederbörande länsstyrelse.

Nykterhetsnämnderna avfattar regelmässigt sina framställningar på sådant sätt, att sagesmännens identitet i ömtåliga fall är skyddad, konstaterar justitieombudsmannen. Med den aktualitet begreppet socialpolis nu fått borde det inte vara svårt att med anvisningar i lämplig form åvägbringa en användning av samma sätt att utforma polisens socialutredningar i vård- och skyddsärenden som enligt justitieombudsmannens uttalande nu begagnas av nykterhetsnämnderna. Vad föredragande departementschefen uttalat i här förevarande fråga i samband med nykterhetsvårdslagens tillkomst har icke i tillräcklig mån satt sin prägel på socialutredningar, som verkställt av polisen, ens i vad avser nykterhetsvårdsärenden. Anledningen härtill synes vara otillräcklig kännedom om den problematik, som många alkoholmissbrukares paranoida inställning och hämndlystnad skapar, då det gäller att söka garantera rättssäkerhet för såväl alkoholmissbrukaren som sagesmännen. Motsvarande torde i viss mån gälla även övriga sekto-

rer av den sociala människovården, inom vilka frihetsberövanden kan ifrågakomma.

Med stöd av vad sålunda anförts får undertecknad hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville påkalla lämpliga åtgärder i syfte att åstadkomma sådan utformning av polisens socialutredningar i mål angående administrativa frihetsberövanden, som skapar praktiska förutsättningar för ett bättre tillgodoseende av anonymitetsskyddet och därmed rättssäkerheten för anmälare och uppgiftslämnare i dylika mål, då sådant skydd kan ifrågakomma.

Stockholm den 16 januari 1962

Daniel Wiklund

i Stockholm